

Nummer 31, september 2006

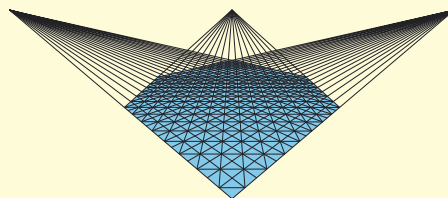
OPGELICHT!

Inrichting van hoogaarzen eindelijk bekend

Bijzonder: Weerwolven in Zeeland

Lesbrief over de kunst van het bewaren

Adres en openingstijden

Landelijke Archievendag & Vriendendag in het Zeeuws Archief

OPGELICHT!

OPGELICHT! Praktijken van de Firma List & Bedrog uit de Zeeuwse Geschiedenis, zo luidt het thema van de Landelijke Archievendag & Vriendendag, zaterdag 14 oktober 2006 in het Zeeuws Archief in Middelburg. In geuren en kleuren wordt die dag een top tien van oplichtingszaken voor het voetlicht gebracht. Zelf heeft het Zeeuws Archief niets te verbergen. Alle deuren gaan open, van de depots, het restauratie-atelier en het statige achttiende-eeuwse Van de Perrehuis. Toch zijn er voor de bezoekers 'steekpenningen'; het zoethoudertje van de van oorsprong Zeeuwse snoepfabrikant Perfetti-Van Melle. De open dag duurt van 9.00 tot 17.00 uur en biedt een breed en gevarieerd programma.

Praktijken van de Firma List & Bedrog uit de Zeeuwse Geschiedenis

Top tien van archiefstukken over bedriegers en oplichters. Te zien tijdens de rondleidingen door de depots, vertrek elk uur, van 10.00 t/m 16.00 uur, vanaf de receptie. Duur: een uur.

Workshop Criminele Voorouders

Heeft u criminele voorouders en zo ja, wat hadden zij op hun kerfstok? In de workshop leert u hoe u daar achter kunt komen. Om 11.00 en 15.00 uur in het auditorium. Duur: circa een uur.

Papieren Familiereünie, lezing door schrijfster Nelleke Noordervliet

Veel gegevens over de geschiedenis zijn te vinden in de archieven. Over de eigen familie is lang niet altijd te vinden wat je zoekt. Nelleke Noordervliet vertelt hoe je archieven, bronnen en familieverhalen kunt combineren tot een lopend en boeiend verhaal. Noordervliet schreef veelgeprezen romans waarvoor zij veel archiefonderzoek verrichtte. Om 13.00 uur in de Hofpleinkerk. Lezing georganiseerd door de Stichting Vrienden van het Zeeuws Archief i.s.m. de Drvkkery. Na afloop signeert zij haar werk. Entree 5 euro, gratis voor Vrienden van het Zeeuws Archief.

Vraag 't de experts!

Medewerkers van het Zeeuws Archief staan uw zoektocht naar de Zeeuwse geschiedenis met raad en daad bij. Voor beginners en gevorderden. In de studiezaal, de hele dag, vanaf 9.00 uur. De studiezaal is deze dag voor iedereen open voor onderzoek.

Achter de schermen van het restauratie-atelier

Demonstraties van restauratie- en conserveringstechnieken, spectaculaire voorbeelden van aangetaste documenten en een workshop passe-partout maken. Vanaf 10.00 uur.

Kijkje in het achttiende-eeuwse Van de Perrehuis

Dit stijlvolle stadspaleis is van de kelder tot de nok toe gevuld met geschiedenis. Vrij rondlopen of met een gids. De rondleidingen met gids starten in de hal van het Van de Perrehuis om 9.30, 10.30, 13.30, 14.30 en 15.30 uur. Duur: circa een uur. ▶

Een beroemde bedrieger is Abraham Macharis alias Johan Cato Kamerling. Hij gaf zich in Brouwershaven uit voor doctor in de medicijnen en verschafte zich met valse papieren en gladde tong toegang tot de regentenstand. Hij trouwde met de burgemeestersdochter maar viel jammerlijk door de mand toen hij betrappt werd op het vervalsen van wissels. KZGW, ZI IV-611.

Muziek door het saxofoonkwartet Quatre Van Die

Tussen 12.00 en 15.00 uur.

Schatten uit het Zeeuws Archief

Expositie van topstukken in de kelders van het Van de Perre-huis. Een selectie van hoogtepunten uit het Zeeuws Archief en de Zeeuwse geschiedenis om van te watertanden. Speciale aandacht gaat uit naar het werk van de sector Restauratie en Behouden van het Zeeuws Archief. Vanaf 9.00 uur.

Uw schatten in het Zeeuws Archief?

Heeft u papieren, foto's of films die belangrijk zijn voor de Zeeuwse geschiedenis? Familie- of bedrijfsdocumenten? En wilt u deze onderbrengen in het Zeeuws Archief? Leg ze voor aan onze expert en ontdek de mogelijkheden. In de studiezaal, de hele dag.

Film Bezoek aan Middelburg in 1935

Gemaakt door J. Jacobs te Ridderkerk, 1935, zwart-wit. Te zien in het auditorium van 9.00 tot 11.00, 12.00 tot 13.00, 14.00 tot 15.00 en 16.00 tot 17.00 uur. Duur: acht minuten.

Te zien in de expositie Schatten uit het Zeeuws Archief, dit blaadje uit het album amicorum (vriendschapsboekje) van Sara Huygens, uit de 19e eeuw. Reproducties zijn te koop in de archiefwinkel. Archief Familie Van der Mandere, inv.nr. 152.

Archieven: wat kan ik ermee?

Informatie over wat het Zeeuws Archief voor u kan betekenen. Over aanbiedingen, cursussen en de Vriendenactie van de Stichting Vrienden van het Zeeuws Archief. In het archiefcafé, de hele dag.

Tot ziens op zaterdag 14 oktober!

Inschrijving van weerwolf Johannes Deuning in de gevangenis in Middelburg. Archief Strafinrichtingen Zeeland 1812-1923, inv.nr 366, nr 46.

BIJZONDER Weerwolven in Zeeland

Ze waren er echt: weerwolven in Zeeland. De bewijzen ervan liggen in het Zeeuws Archief. Het gaat hier om een ander soort weerwolf dan die wij kennen uit de griezelverhalen. Iemand die allerlei ambachten verrichtte, werd een weerwolf genoemd. Volgens het Woordenboek der Zeeuwse Dialecten is de benaming van toepassing op iemand die telkens van beroep veranderde, maar nergens in slaagde – twaalf ambachten en dertien ongelukken. Dit gebruik wijkt af van het algemeen Nederlands. Toch zal de term ook in Zeeland zijn gebruikt voor mensen die regelmatig verschillende ambachten uitoefenden. De benaming was in ieder geval aan het begin van de negentiende eeuw in gebruik. Zo werd in 1810 een weerwolf verpleegd in het gasthuis te Middelburg en voerden twee weerwolven in 1822 en 1827 onderhoudswerkzaamheden uit aan Zeeuwse kerken. In 1814 werd een weerwolf veroordeeld wegens diefstal. Het ging om de 33-jarige Johannes Deuning die zei dat hij timmerman en metselaar was. Hij had echter ook gewerkt in de bakkerswinkel van Pieter van Sichem, Meester Broodbakker aan het Wagenplein in Middelburg. Daar had hij opgemerkt dat de sleutel van het pakhuis verbaasd veel leek op de sleutel van zijn eigen hoenderhok. Hij nam de proef op de som en paste zijn sleutel op het slot van

het pakhuis. Dat was op een zondag om half vijf in de ochtend. Er was niemand aanwezig en Deuning besloot zich wat goederen toe te eigenen. Bij het verlaten van het pakhuis trok hij met zijn zware last de aandacht van een echtpaar, waarvan de vrouw het voorval doorvertelde aan de schoonmoeder van de bakker. De volgende ochtend bediende Deuning zich van wat tarwe uit het pakhuis. Daarop bereidde de bakker een warm onthaal voor. Deuning werd op heterdaad betrapt en afgeleverd bij de politie. Tijdens het verhoor bekende hij onmiddellijk. De rechter velde op 23 december 1814 het vonnis. Deuning werd een uur lang aan het schavot voor het stadhuis van Middelburg te kijk gezet. Verder kreeg hij zes jaar dwangarbeid in het tuchthuis opgelegd. Wegens goed gedrag kwam hij veel eerder vrij, waarna hij aan de slag ging als timmermansknecht. Toch kon hij het niet laten weer het dievenpad op te gaan. Opnieuw werd hij betrapt en veroordeeld, waarmee is bewezen dat hij voor dát vak in ieder geval niet in de wieg was gelegd.

Rechterlijke Archieven 1796-1838, inv.nr 2, 7, 31 en 117. Archief Strafinrichtingen Zeeland 1812-1923, inv.nr 361 (nr 23), 366 (nr 46), 367 (nr 42) en 354 (nr 1324).

Andere weerwolven: Archief Godshuizen 1811-1948, inv.nr 520.

Inrichting van hoogaarzen eindelijk bekend

Met de vondst van een inrichtingstekening uit 1908 van twee hoogaarzen in het Zeeuws Archief is eindelijk bekend hoe de schepen er destijds van binnen uitzagen. De hoogaars is een typische platbodeme uit de Scheldedelta. Peter Hamer, coördinator restauratie van de Stichting Behoud de Hoogaars is dolblij. “Natuurlijk was er het een en ander bekend over de inrichting, maar deze tekening geeft nieuwe informatie.” Bovendien betreft de vondst één van haar eigen schepen.

Archiefmedewerker Ivo van Loo was bezig met het inventariseren van het archief van de Gezondheidscommissie Veere toen hij de ontdekking deed. “De gezondheidscommissie werd aan het begin van de twintigste eeuw opgericht, na het invoeren van de gezondheidswet en de woningwet in 1901. De commissie waakte over de hygiëne en keek bijvoorbeeld naar de plaats van slaapkamers en toiletten in huizen. Maar ook schepen kregen de aandacht.” Van Loo vermoedde dat de tekening wel eens zeldzaam zou kunnen zijn en nam contact op met de Stichting Behoud de Hoogaars uit Vlissingen.

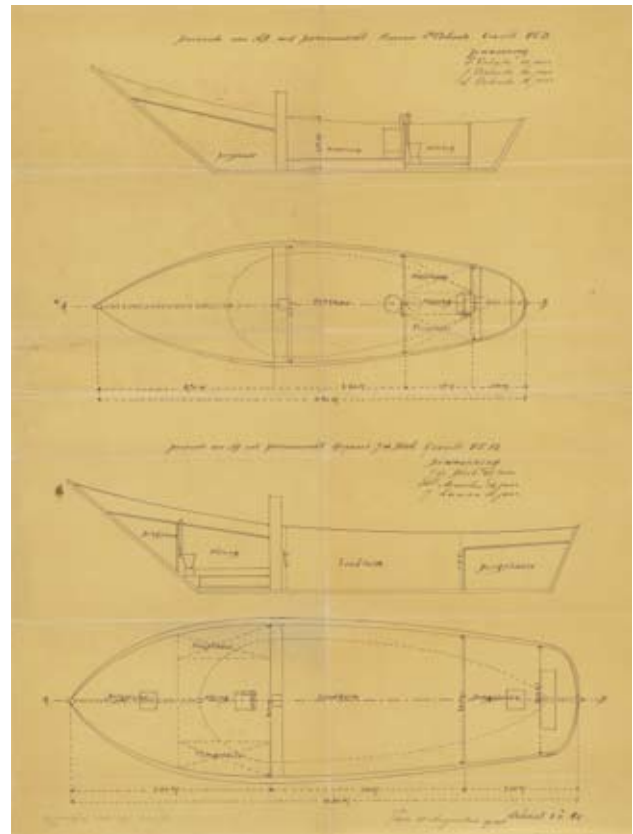
VE 3 en VE 13

“De tekening is heel bijzonder”, bevestigt Hamer. “Een scheepstimmerman bouwde de schepen namelijk op het oog. Hij had alleen wat mallen en een plank waarop wat afmetingen waren bijgehouden. Dat was alles.” De gevonden tekening geeft het bovenaanzicht en een dwarsdoorsnede van twee hoogaarzen en vermeldt de namen en leeftijden van de bemanningen uit 1908. Het gaat om de garnalenvisser VE (Veere) 3 van Petrus Verlinde en de mosselvisser VE 13 van Jan de Blik. De laatste is nog steeds in de vaart en bekend onder de aanduiding YE (Yerseke) 36. In 1990 werd voor de instandhouding van dit schip de Stichting Behoud de Hoogaars opgericht. “Het onderhoud kost gemiddeld circa twaalfduizend euro per jaar en dat is niet op te brengen voor een particulier”, verduidelijkt Hamer.

Verrassing

De twee hoogaarzen verschillen behalve in afmetingen ook van inrichting. En dat was een verrassing voor Hamer. Want nu bleek dat de mosselvisser YE 36 in de loop van de tijd de achterkant van een garnalenvisser had gekregen. “Het schip heeft een open stuurkuip, terwijl het dek volgens de tekening oorspronkelijk dicht was. De schipper bediende het roer vanuit de zogenaamde stuurkist, een bak in het dek.” Ook zouden de slaappleatsen aan de achterzijde een bergplaats moeten zijn, maar die vergissing heeft nu wel praktische waarde. “Als we meerdere dagen varen, kan daar de bemanning overnachten. En ook de open kuip is handiger. Als we met gasten varen, kan er nog iemand naast de schipper gaan staan.” Toch sluit Hamer niet uit dat bij restauratie in de toekomst de tekening wordt nagevolgd.

Van de YE 36 is relatief veel bekend. Het schip werd gebouwd in 1900 op de werf van Dirk van Duivendijk op Tholen voor visser Jan Franciscus de Blik. Hij noemde het schip de Vrouwe Anthonie, wellicht naar zijn echtgenote Antonia. Over het andere schip op de tekening, de garnalenvisser VE 3, is nagenoeg niets bekend. Het was in 1908 eigendom van Petrus Verlinde die vreemd genoeg in 1911 een roeiboot met dezelfde aanduiding bezat. Volgens Hamer kan dat bijna niet anders betekenen dan dat de garnalenvisser in de tussentijd is

Inrichtingstekening van de hoogaarzen VE 3 en VE 13.
Archief Gezondheidscommissie Veere, inv.nr 15.1.

Hoogaarzen en hengsten op stroom voor Dordrecht, met volle ruimen op weg naar de thuishaven. Uiterst rechts de garnalenvisser VE 13.
Foto: Stichting Behoud de Hoogaars.

Peter Hamer, coördinator restauratie van de Stichting Behoud de Hoogaars.

verkocht of vergaan. Spuurwerk in de archieven moet uitkomst bieden.

De hoogaars is een typische platbodem uit de Scheldedelta. De zijden zijn er met een knik opgezet. De platte bodem is nodig vanwege de grotere getijdenverschillen waardoor ook de stroomsnelheden hoger zijn dan elders in Nederland. Hamer: "De mossel- en garnalenvisserij was een dagvisserij. Er werd gevestigd op het tij. Met hoog water werd de haven verlaten en met opkomend tij liep het schip weer binnen. Oude vissers kunnen nog verhalen over hoe het vissersleven was: pure armoe." Tegenwoordig beleeft de YE 36 andere tijden. Bij speciale gelegenheden is het vaak de blikvanger van de provincie. Doorgaans is de hoogaars te zien in Veere, waar hij ligt bij de schutsluizen aan de kant van het Veerse Meer.

Lesbrief over de kunst van het bewaren

Iets bewaren lijkt zo simpel, maar niets is minder waar. De restauratoren en behoudsmedewerkers van het Zeeuws Archief doen daarbij belangrijk werk; zij conserveren en restaureren archiefstukken. Bij het conserveren staat het behoud van de inhoud, de informatie, voorop. Restaureren gaat verder, dan wordt ook de oorspronkelijke vorm hersteld. Hoe dat in z'n werk gaat bij onder meer boeken, perkamenten aktes, prenten en tekeningen, is te lezen en vooral te zien in de lesbrief *Restauratieatelier voor behoud van vorm en inhoud*. De lesbrief, bedoeld voor kinderen van 9-14 jaar, is speels vormgegeven en bevat veel fotomateriaal afkomstig van het restauratieatelier van het Zeeuws Archief. De Middelburgse kunstenaar en vormgever Ramon de Nennie maakte er tekeningen van muizen bij. Bij elk onderdeel worden drie vragen gesteld die zowel tekst gerelateerd zijn als een beroep doen op het zelfstandig denkvermogen van het kind. De lesbrief kost 2,50 euro en is te koop in de archiefwinkel.

De lesbrief kan heel goed gebruikt worden in combinatie met een bezoek aan de tentoonstelling *Schatten uit het Zeeuws Archief*, die te zien is tot 11 november 2006. De tentoonstelling laat het werk van het restauratieatelier zien en toont topstukken uit de collecties van het Zeeuws Archief.

Adres en openingstijden

Zeeuws Archief, Hofplein 16, Postbus 70, 4330 AB Middelburg, tel. (0118) 678800, fax (0118) 628094, info@zeeuwsarchief.nl, www.zeeuwsarchief.nl

De studiezaal en de expositieruimte zijn geopend van dinsdag tot en met vrijdag en elke eerste zaterdag van de maand, van 9.00 tot 17.00 uur. De expositieruimte is ook op maandag van 9.00 tot 17.00 uur te bezoeken.

Ook in juli en augustus is de studiezaal op de eerste zaterdag van de maand geopend.

Abonnement Nieuwsbrief

Wilt u deze gratis Nieuwsbrief voortaan als abonnee ontvangen, mail uw adresgegevens dan naar info@zeeuwsarchief.nl onder vermelding: abonnement Nieuwsbrief. U kunt zich via dit mailadres ook afmelden. Hebt u geen e-mail, stuur dan een kaartje naar het Zeeuws Archief met uw aan- of afmelding.